

dá tzv. onniového společenstvu ve smyslu HAVLÍČKA a VAŇKA (1990) a tedy BOUCOUTOVU (1975) společenstvu 5–6. Lokálně hojný výskyt ichnofosilií indikuje střídání období s anoxickým režimem a období s příznivějšími podmínkami pro rozvoj bentosu v důsledku vyššího obsahu kyslíku rozpuštěného v mořské vodě. Výplně chodbiček ichnorodu *Chondrites* odpovídají tzv. „piped“ zonám podle SAVRDU a BOTTJERA (1989). Poměrně nízká diverzita ichnospolečenstev svědčí spíše pro nižší diverzitu autochtonního bentosu.

Část Petra Budila je součástí grantu GAAV č. IAB3407201, část Petra Krafta je součástí výzkumného záměru MSM č.11300006.

Literatura

BOUCOUT, A. (1975): Evolution and extinction rate controls. – Elsevier, Amsterdam.

HAVLÍČEK, V. – VANĚK, J. (1990): Ordovician invertebrate communities in black-shale lithofacies (Prague Basin, Czechoslovakia). – Věst. Ústř. Úst. geol., 65, 4, 223–236. Praha.

RÖHLICH, P. (1960): Ordovik severovýchodní části Prahy. – Rozpr. Čes. Akad. Věd, Ř. mat.-přírodních věd, 70, 11, 1–64. Praha.

SAVRDA, J. – BOTTJER, S. K. (1989): Anatomy and implications of bioturbated beds in black shale sequence: Examples from Jurassic Possidonienschiefer (South Germany). – The Soc. Econom. Paleont. and Mineralogists. Pacific sections. 54, Research reports. 330–341. Tulsa.

STRAKA, J. (1985): Základní geologická mapa ČSSR 1 : 25 000, 12-244 Praha-východ. – Ústř. úst. geol. Praha.

STRAKA, J. – GABRIEL, M. – HAVLÍČEK, V. – KOVANDA, J. – KRÍŽ, J. – MAŠEK, J. – RUDOLSKÝ, J. – SEKAL, J. – ŠALANSKÝ, K. – ŠTYCH, J. – VOLŠAN, V. – ZELENKA, P. (1987): Vysvětlivky k základní geologické mapě ČSSR 1 : 25 000, 12-244 Praha-východ. – 72 str., Ústř. úst. geol. Praha.

VANĚK, J. – VOKÁČ, V. (1997): Trilobites of the Bohdalec Formation (Upper Berounian, Ordovician, Prague Basin, Czech Republic). – Palaeont. Bohem., 3, 7, 20–50. Praha

Fotografie 1–6 jsou v příloze VII

FALZIFIKÁT KŘÍDOVÉ RYBY Z ČECH

A fake of a Cretaceous fish from Bohemia

BORIS EKRT

Paleontologické oddělení Národního muzea v Praze, Václavské náměstí 68, 115 79 Praha 1

Key words: fake, fish, Cretaceous, Bohemian Cretaceous Basin

Abstract: A unique fake of a Late Cretaceous fish *Hoplopteryx* is described here. It was made in the first third of the 20th century according to a published line-drawing of a real specimen. The alleged fish find is mentioned by Soukup (1934, p. 114) as *Hoplopteryx zippei* (AGASSIZ). The specimen is the hitherto first known falsification of a fossil from the Bohemian Cretaceous.

Falza zkamenělin se objevují již od počátků rozvoje sběratelství zkamenělin. Důvodem zhotovování padělků byla nejčastěji finanční motivace padělatele, často však i pokus vědecky se zviditelnit prostřednictvím „unikátního nálezu“, nebo dokonce jen pouhá recese.

V Čechách jsou relativně časté případy padělání paleozoických fosilií – díky velkému zájmu o tyto zkameněliny ze strany vědců i sběratelů. Nejčastěji docházelo k výrobě poloplagiátů, které vznikly slepením více jednotlivých částí, aby tak byla vyrobena kompletní, případně neobvyklá fosilie (PROKOP 2001, s. 51). Někdy bylo na kus fosiliferní horniny přidáno několik dalších skutečných fosilií (TUREK – HORNÝ – PROKOP 2003, s. 54).

Zhotovení atraktivních a zároveň i komerčně zajímavých padělků křídových zkamenělin, tj. především ryb, vyžadovalo dokonalou řemeslnou práci a bylo časově jistě velmi náročné.

Ve sbírkách České geologické služby byl objeven exemplář (YA 533), který je dosud jediným známým příkladem falzifikátu fosilie z české křídvy. Vzhledem k doko-

nalosti falza, které bylo dosud považováno za skutečný nález druhu *Hoplopteryx zippei* (AG.) a údaje o něm se dostaly i do odborných publikací (SOUKUP 1934, str. 113–114; ZAHÁLKA 1940, s. 4), považuji za vhodné uvést jeho podrobnější popis.

Na etiketě je uvedeno: „Běluň (Vyhnánov) u Dvora Králové, lom Grohův, při kraji lesa (jz. od kóty 498, szs od Brzic), dar Fr. Erlebach, rok 1930“. Jde o kompletní rybu vyškrábanou jako negativ do písčitého spongilitu. Celková délka těla je 141 mm, z toho standardní délka (bez ocasní ploutve) 106 mm a délka krania (v ose těla) 33 mm. Maximální výška trupu je 73 mm a výška kaudálního nástavce 15 mm. Na lebce je dobře vyznačena očnice, kosti cirkumorbitální série, supramaxila, maxila, mandibula a kleitrum. Trup je „pokryt“ pečlivě vyškrábanými šupinami uspořádanými do asi 21 vertikálních a osmi (v pásmu maximální výšky trupu) horizontálních řad. Bezprostředně za kleitrem jsou slabě vyznačeny čtyři paprsky prsní ploutve a téměř pod ní, na ventrální straně těla, je břišní ploutev. Nepárové ploutve jsou vytvořeny poněkud pečlivěji. Hřbetní se skládá ze dvou až tří tvrdých a deseti měkkých paprsků a řitní ploutev celkem ze sedmi až osmi paprsků. Obě jsou v distální části jakoby ostře ustřižené. Ocasní ploutev má nápadně jemně propracovaný dorsální lalok, zatímco ventrální je hrubší.

Falzifikát na první pohled připomíná svrchnokřídový rod *Hoplopteryx*, který je v české křídvě nejhojnější rybou. S tímto rodem se shoduje celkovým tvarem trupu, umístěním nepárových a hlavně párových ploutví, počtem paprs-

ků ve hřbetní a v řitní ploutvi, velikostí šupin a počtem jejich vertikálních řad. Shodný je také celkový tvar lebky, tvar maxily s přítomnou supramaxilou, skulptura rozšířené části kleitra a skulptura operkula.

Znaky, které dokazují, že popisovaný exemplář je ve skutečnosti falzum, jsou následující. Poměr standardní délky těla k délce hlavy je oproti ostatním rybám rodu *Hoplopteryx* z Čech výrazně větší – to znamená, že hlava je u falzifikátu relativně krátká. Je zde méně horizontálních řad šupin a nejsou patrné specializované šupiny boční smyslové linie. Šupiny na ocasním násadci nejsou uspořádány do konvexního zaobleného pole, ale pokračují na ventrální straně ocasu dále do míst, kde by již měly být paprsky ocasní ploutve. Naopak ploutevní paprsky u osy ocasu zasahují až do oblasti, kde by již měl být šupinový pokryv nebo v případě jeho odstranění kosti ocasního endoskeletu. Zajímavou skutečností je u této ploutve nesoúměrnost dorsálního a ventrálního laloku a jejich značný rozdíl v povrchovém vzhledu. Dorsální lalok je složen z velmi jemných paprsků, které jsou v distální části přirozeně nenásilně ukončeny. Přestože se tyto paprsky zdají být detailně provedené, nejsou vůbec článkované a nemohou být tedy skutečným rybím ocasem. Při podrobném prozkoumání je patrné, že mezi dorsální a mediální částí ocasu nejsou paprsky pravidelně koncentrické a že dorsální lalok ocasní ploutve je ve skutečnosti otisk schránky mlže *Lima* cf. *elongata*. Nepřirozené je také rovné „ustřižení“ dorsální a anální ploutve. Na trupu nejsou žádné stopy po protištěných obratlových centrech a apofýzách, jak je u fosilizovaných ryb obvyklé. Na kranium je příliš krátká mandibula. Operkulum má nepravidelný trojúhelníkovitý tvar s nepřirozeně krátkou posteriorně směřující lištou a jakoby okousanými okraji. Budí dojem, že jeho okraje včetně posteriorní lišty nebyly odpreparovány. Potom by však musely být na otisku zachovány zbytky původní kosti, ale na tomto místě je pouze hornina.

Podle přiložené etikety je zřejmé, že exemplář daroval geologu J. Soukupovi F. Erlebach kolem roku 1930. Uvedená lokalita může odpovídat místu nálezu opuky, do níž byla ryba vyškrobána. Na rubu opuky jsou zachovány zbytky čtyř mlžů *Mytiloides* ex gr. *labiatus* (S. ČECH ústní sdělení), kteří napovídají, že hornina náleží bělohorskému souvrství (sensu ČECH et al. 1980). Protože F. Erlebach „fosilii“ věnoval, není pravděpodobné, že byl výrobcem, ale spíše ji od někoho získal.

V 19. a na počátku 20. stol. byla oblast Dvora Králové nad Labem a Jaroměř díky styku českého a německého etnika významným střediskem falzifikátorů. Vzniklo zde

větší množství falzifikátů historických a prehistorických předmětů. Ve 20.–40. letech působil v této oblasti schopný a v případě historických předmětů proslulý falzifikátor. Pocházel z obce Litíč (J. KALFERST ústní sdělení), která se nachází 11 km jz. od lomu Běluň–Vyhnánov, a protože v době jeho falzifikátorské činnosti byla „fosilie“ vyrobena, je jejím pravděpodobným autorem.

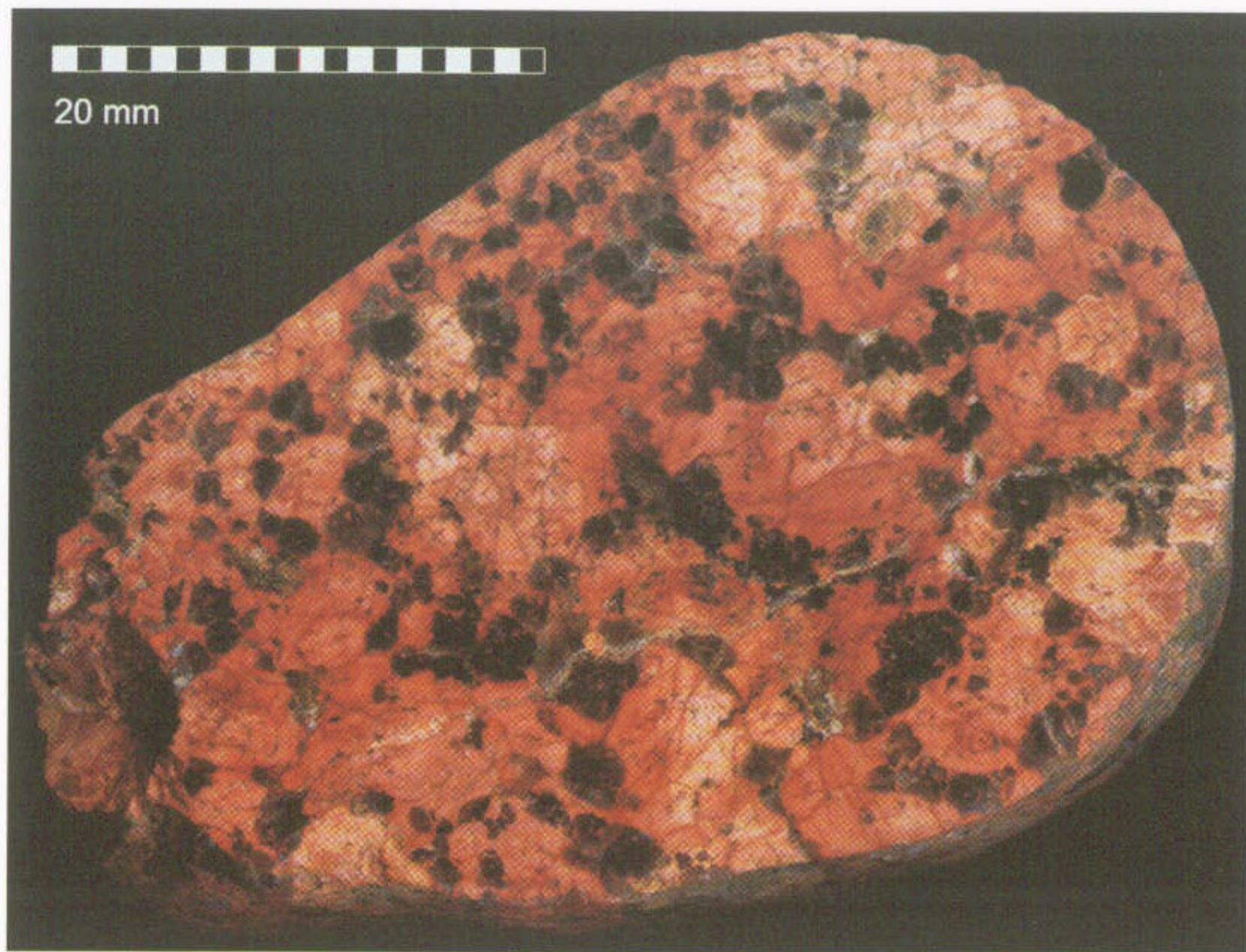
Podle podoby a několika detailních znaků sloužilo pro vytvoření padělků zřejmě vyobrazení v některé z prací A. Friče (FRIČ 1877, obr. 37; FRITSCH 1878, obr. 62; FRIČ 1879, obr. 37; FRIČ 1880, obr. 87). Ve všech uvedených publikacích je použito totožné vyobrazení (viz obr. 2). Srovnáme-li falzifikát (obr. 3) s perokresbou (obr. 2) a s exemplářem, podle něhož byla zhotovena (odlitek exempláře Oc 11, coll. Národní muzeum; obr. 1), můžeme zde pozorovat některé detaily, které jsou patrné jak na perokresbě, tak i na falzifikátu, ale nikoliv na odlitku Oc 11. Je to popisovaný neobvyklý tvar operkula a nelogicky ukončené šupiny na ocase.

Dnes je již nemožné vypátrat, zda „fosilie“ byla vyrobena k prodeji, výměně nebo pro vlastní potěšení. Až na drobné nedostatky však byla vyrobena tak precizně a přesvědčivě, že se jako dosud nikým neodhalený padělek dostala až do sbírek České geologické služby a v současnosti je pouze dokladem zručnosti a vynalézavosti českých plagiátorů.

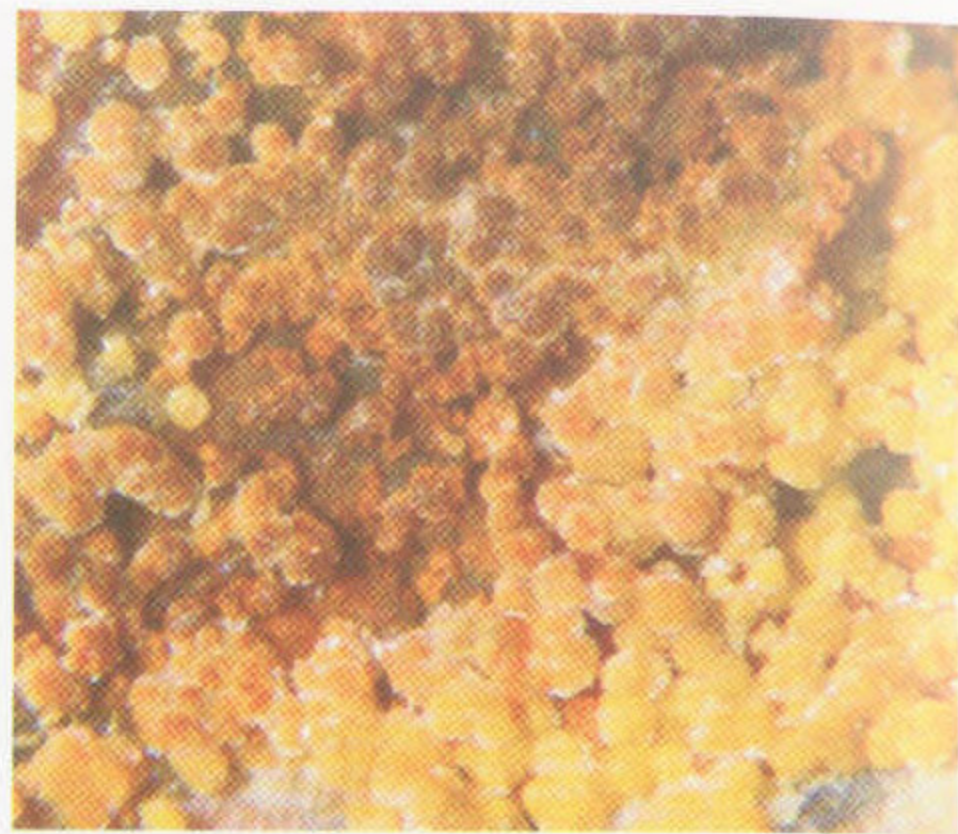
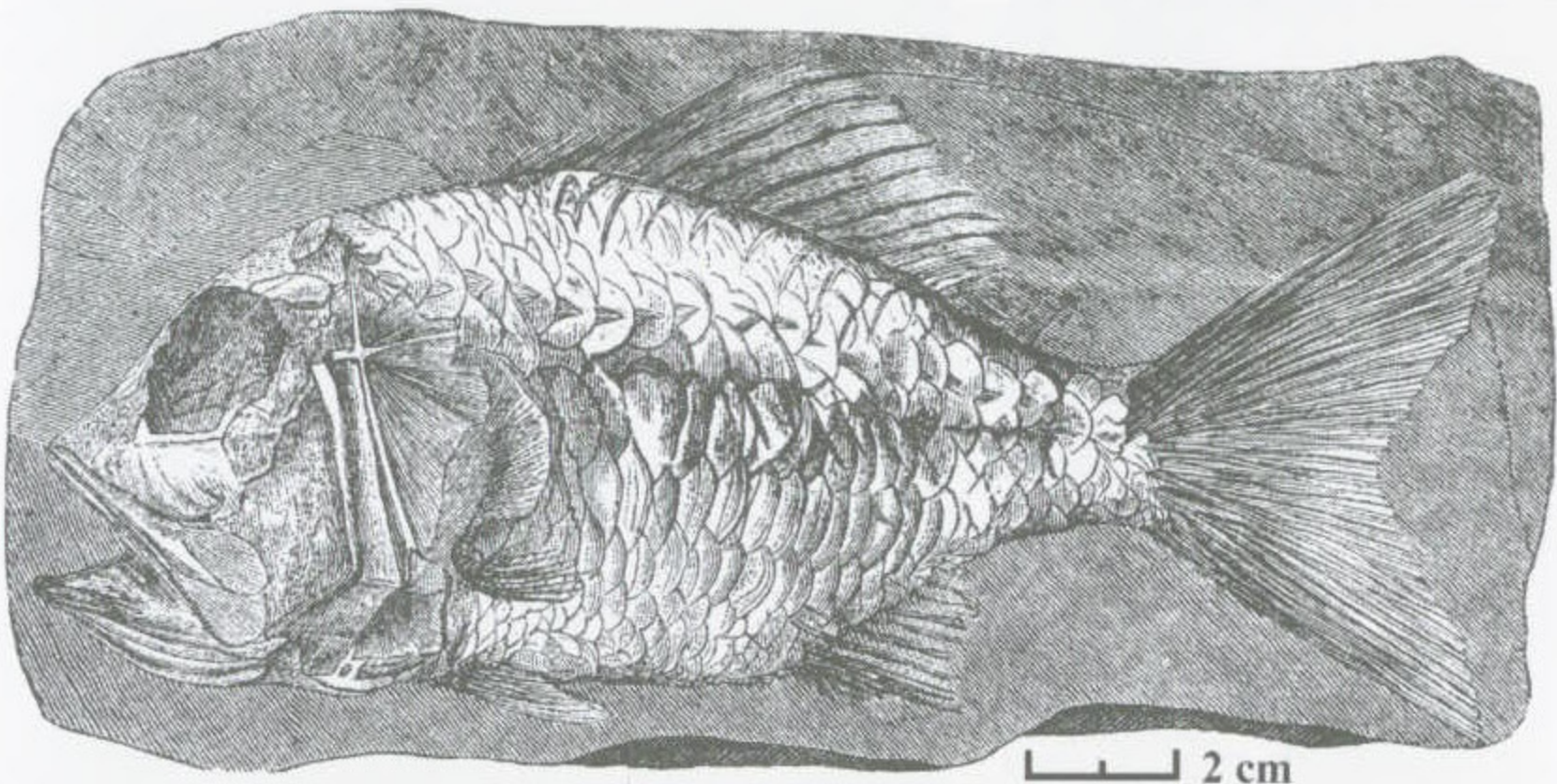
Literatura

- ČECH, S. – KLEIN, V. – KRÍŽ, J. – VALEČKA, J. (1980): Revision of the Upper Cretaceous stratigraphy of the Bohemian Cretaceous Basin. – Věst. Ústř. Úst. geol., 55, 5, 277–296. Praha.
- FRIČ, A. (1877): Studien im Gebiete der Böhmischen Kreideformation, Bd. 2 – Die Weissenberger und Malnitzer Schichten. – Arch. naturwiss. Landes-Durchforsch. Böhm., 4, 1 (Geol. Abt.). Prag.
- FRIČ, A. (1879): Studie v oboru křídového útvaru v Čechách, č. 5 – Bělohorské a Malnické vrstvy. – Arch. přírodověd. Výzk. Čech, 4, 1 (geol. Odd.). Praha.
- FRIČ, A. (1880): Ryby českého útvaru křídového. – Vesmír, 9, 23, 265–266, fig. 87–89.
- FRITSCH, A. (1878): Die Reptilien und Fische der böhmischen Kreideformation. – 1–69. Selbstverlag. Prag.
- TUREK, V. – HORNÝ, R. – PROKOP, R. (2003): Ztracená moře uprostřed Evropy. – 182 pp. Academia.
- PROKOP, R. (2001): Z dějin padělatelství zkamenělin u nás, aneb „celí“ krinoidi z barrandienského siluru. – Čes. kras, 27, 2001. Beroun.
- SOUKUP, J. (1934): Několik poznámek o křídě v okolí Dvora Králové n. L. – Věst. St. geol. Úst. Čs. Republ., 10, 111–121.
- ZAHÁLKA, B. (1940): Příspěvek k stratigrafii křídý podkrkonošské. – Věst. Král. Čes. Společ. Nauk, Tř. mat.-přírodověd., 1–20. Praha.

Fotografie jsou v příloze IV

Fotografie leštěného nábrusu hrubozrnného biotitického ragunda granitu.
K článku D. Nývlta a A. Dudka na str. 97

1. Jehličkovité krystaly kasolitu z Horních Hoštic, skutečná velikost krystalků je 0,2 mm.
2. Polokulovité agregáty mottramitu z Horních Hoštic, skutečná velikost agregátu je 1 mm.
3. Ježkovité agregáty vanadinitu z Horních Hoštic, skutečná velikost agregátu je 1 mm.

Foto Z. Dvořák

K článku P. Pauliše, F. Nováka a J. Ševců
na str. 176

1. Odlitek originálního exempláře rodu Hoplopteryx (č. orig. Oc 11 – coll. Národní muzeum).
2. Perokresba A. Friče zhotovená podle odlitku na obr. 1.
3. Falzifikát ryby (YA 533 – coll. Česká geologická služba).

K článku B. Ekrta na str. 121